

CHRISTINE LAGARDE | HÁTRÁNYOS HELYZETEK | BEFOGADÓ NÖVEKEDÉS

Egyenlő pályák, egyenlőtlen esélyek

Miközben a magyar kormányfő nem foglalkozik nőügyekkel, és a kormány kitiltotta a genderszakokat az egyetemekről, az IMF vezérigazgatója a globális politika rangjára emelte a társadalmi nemek elemzését. A tagországok pénzügyi vizsgálatát az esélyegyenlőségre is kiterjesztették.

Az a szomorú valóság, hogy a lányok és az asszonyok világszerte továbbra is naponta szembesülnek a hátrányos megkülönböztetés megaláztatásával, zaklatással és gyakran erőszakkal is. Az államok 90 százaléka valamiképpen korlátozza a nők gazdasági tevékenységét” – írta a *The Economist* című brit hetilap évkönyvében Christine Lagarde. A Nemzetközi Valutaalap vezérigazgatója a Nyitott jövő elnevezésű rovatban fejtegette, mekkora kockázatok rejlenek abban, hogy növekednek az egyenlőtlen esélyek, és hogy mekkora gazdasági haszon származna abból, ha igazságosabb volna a világ. Egyfelől azzal példálózott, hogy 1980 óta a leggazdagabb 1 százalék globálisan

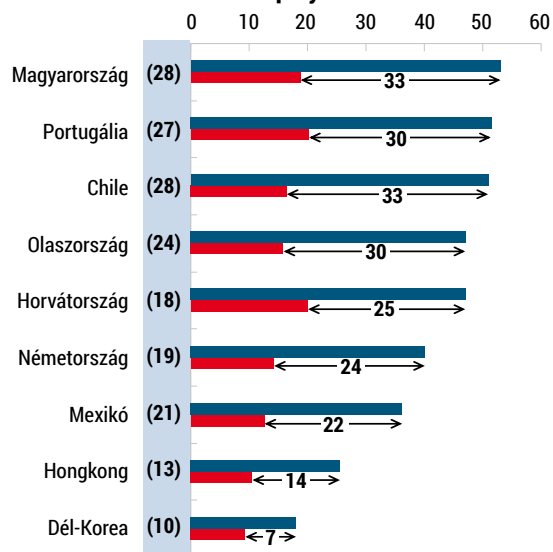
kétszer akkora mértékben profitált a növekedésből, mint az alsó 50 százalék, amit riasztó folyamatnak tart. Másrészt azt hozta fel, hogy például a bankok vezető testületeiben csak minden ötödik igazgató tartozik a női nemhez, a pénzügyi vezérigazgatóknak pedig csupán a 2 százaléka, holott a különböző nézőpontok megjelenítése a döntési fórumokon a kockázat mérséklődésével, nagyobb stabilitással, több haszonnal jár. A Lehman Brothers összeomlásának tizedik évfordulóján, tavaly szeptemberben pedig azzal a korántsem tréfának szánt utalással került a világlapok címlapjára, hogy ha a csődbe jutott vagy csalárdul csődbe vitt befektetési bank Lehman Sisters lett volna, ma más lenne a világ.



Farkas Zoltán
farkas.zoltan@hvg.hu

Akár jelképes fordulatnak is tekinthető, hogy Lagarde azt a Dominique Strauss-Kahnt váltotta az IMF élén, aki szexuális kicsapongásaival vált hírhedtté, majd nemi erőszakkal is meggyanúsították, és arra kényszerült, hogy lemondjon; bár végül valamennyi vádat megúszta. Vele szemben az utód évek óta a nagyobb egyenlőség és a genttudományok vezérszónokaként villog szinte valamennyi fórumon. De az igazsághoz hozzátartozik, hogy az IMF korábbi, kizárólag az egyensúlyi szempontokat mérlegelő politikáján már Strauss-Kahn is nagyot fordított. Elismerte, hogy a pénzügyi válság az Egyesült Államok felelőtlenül hitelező bankjaiból terjedt el, és véten országokat is nagy bajba sodort, emiatt az IMF gyorsított

■ A szülők milyen arányban szánják fiú- és leánygyermeküket tudományos, technológiai, mérnöki és matematikai pályára?



■ lányok ■ fiúk ↔ genderrés, százalékos
Zárójelben: genderrés a hasonló matematikai, szövegértési és tudományos teljesítményt nyújtó fiúk és lányok között.
Forrás: IMF, Creating a Level Playing Field: Gender Inequities and Growth in Hungary, 2015

eljárásban, nagyvonalúan döntött a hitelkérelmekről. Ez speciel 2008-ban a magyar kormánynak is jól jött. Strauss-Kahn büszkén IMF 2.0-nak nevezte az új gyakorlatot, amelynek lényege, hogy egyoldalú restrikciónal nem lehet kijönni az eladósodásból.

Lagarde annyiban tett túl az elődjén, hogy ébresztőt kiáltott. „A jólét nagyobb koncentrációja – ha ellenőrizetlen marad – aláaknázza a teljesítményelvű rendszert és a demokráciát. Aláaknázza a jogegyenlőséget, amelyet 1948-ban Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata hirdetett meg” – mondta immár négy éve, sőt nem átalott Marxra hivatkozni, akitől azt idézte: ha a tőke kevesek kezében koncentrálódik, akkor a kapitalizmus felszámolja önmagát. Ez nyílt utalás volt arra, hogy a növekvő egyenlőtlenségek már a rendszer egészére jelentenek kockázatot. De nem vaktában szabott irányt: az elmúlt ötven évben az IMF 173 államra kiterjedő vizsgálata igazolta, hogy azokban az országokban, amelyekben nagyobb az egyenlőtlenségek, alacsonyabb és kevésbé tartós a növekedés. A tanulságot leszűrve az inkluzív, azaz befogadó gazdaságpolitika híveként küzd a kirekesztés minden formája ellen. Ennek jegyében fennen hirdeti, mennyivel gyorsabb gazdasági növekedést lehetne elérni, ha a nőket a munkaerőpiacon nem érné hátrányos megkülönböztetés.

Van mire támaszkodnia. Az IMF virtuális számvetése egyebek mel-

lett megállapítja: ha a nőket ugyanolyan arányban foglalkoztatnák, mint a férfiakat, az Egyesült Államok GDP-je 5 százalékkal, Japáné 9-cel, Indiáé 27 százalékkal lenne nagyobb. Az Economist-évkönyvben pedig azt hozta fel Lagarde, hogy Fekete-Afrikában a nemek közötti egyenlőtlenség tízszázalékos mérséklésével minden ötéves ciklusban két százalékponttal gyorsulna a gazdasági növekedés.

Az egyes tagországok pénzügyeit az IMF évente egyszer ellenőrzi, és Lagarde hatására a felügyeleti szempontok közé 2015-ben bekerült a gender, a társadalmi nemek közti egyenlőtlenségek alapos vizsgálata

is. Az első nagyobb, 30 országra kiterjedő összegzéssel tavaly állt elő a szervezet. A foglalkoztatási szempontokat elemezve megállapítja, hogy a nők új készségeket hoznak a munkapiacra, foglalkoztatásuk javítja a termelékenységet, erősíti a gazdasági növekedést. A bankszektorra külön is koncentrált felmérés szerint több érv szól amellett, hogy a vezető testületekbe több nőt válasszanak be. Például ők bizonyítottan jobb válságmenedzserek, mint a férfiak. Az erős diszkrimináció miatt azok a nők, akik mégis a csúcsra jutnak, rendszerint képzetebbek és tapasztaltabbak. Továbbá, „ahol az igazgatóságokban több nő ül, ott nagyobb biztonsági tartalékokat képeznek, kisebb a törleszteni képtelen adósok aránya, és a bank képes jobban ellenállni a megrázkódtatásoknak” – összegzi a tapasztalatokat a tanulmány.

Visszaüt a gyengébb növekedésben, gazdasági és szociális hátrányokkal jár, ha a nőket kizárják a köznapi pénzügyekből – állapítja meg az IMF. Példatárában felbukkan Kenya, ott a bankszámlát nyitó kereskedőnők több pénzt fektettek az üzletükbe, mint nem bankoló társaik. Nepálban bebizonyosodott, hogy ahol nő a családfő, a bankszámla nyitása után a családok többet költenek oktatásra. A világszervezet Egyiptomban és Jordániában támogatta azt a programot, hogy a nők a tömegközlekedési járműveken biztonságosabban

minden ötödik igazgató tartozik a női nemhez

Út a csúcsra

Bár Christine Lagarde bámulatos karriert futott be, olykor személyes életéből is hoz példát a hátrányos megkülönböztetésre. A húszas éveiben járt, amikor diplomái birtokában állásért folyamodott Franciaország legnagyobb jogi cégénél. Ott a szemébe mondták, ne is számítson arra, hogy a tulajdonosok – partnerek – közé bekerülhet, hiszen nő. Erre rájuk csapta az ajtót – mesélte a Glamour magazinnak 2016-ban, amikor kiérdemelte az Év Asszonya címet. Néhány évvel a franciaországi affér után a chicagói központtal működő Baker & McKenzie-nél helyezkedett el, ahol trösztellenes és munkajogi ügyeket vitt, s ahol



AFP / ROSELAN RAHMAN

31 évesen befogadták partnernek, és 43 évesen elnökké választották. Majd 2005 és 2010 között több francia kormányban kapott miniszteri posztot, a 2008-as válság idején a pénzügyi tárcát vitte. Innen pályázott az IMF vezérigazgatói tisztségére. Fő riválisa a mexikói Agustín Carstens volt, aki korábban az IMF egyik vezérigazgató-helyetteseként működött, és 2010-től a mexikói nemzeti bankot irányította; őt 2017-ben a jegybankok bankjaként emlegetett, bázeli székhelyű Nemzetközi Fizetések Bankja vezérigazgatójának választották. Lagarde „egyike azoknak a ritka vezetőknek, akiknek nemcsak víziói vannak, hanem cselekszenek is” – mondta róla Janet Yellen, az első nő az amerikai Fed élén.

Próbafutam

Az IMF szemléletváltásának igazi mérése, hogy a hitelre szoruló országokkal kötött megállapodásokban figyelembe veszi-e gendervizsgálatait tapasztalatait. Az új filozófia legutóbb Argentínában vizsgázott, amely a közelmúltban rekordmértetű, 57 milliárd dolláros hitelt kapott három évre. A segítség fejében beígért vállalatokat összegző szándéklevél mellékletében az argentin kormány fogadkozott: számára „nemcsak erkölcsi kérdés, hanem gazdasági értelme is van annak, hogy az argentin nőket jobban bevonják a munkába, hogy kiteljesíthessék képességeiket”. Önkritikusan megállapítja, hogy a nők kevésbé vannak jelen a munkapiaccon, mint a férfiak, az egyszerű állásokban kevesebbet keresnek náluk, nagyobb eséllyel csak a fekete-, szürkegazdaság-

ban tudnak elhelyezkedni, és általában rosszabb munkakörülmények között alkalmazzák őket. A hitelkérelemhez csatolt tanulmány szerint az argentin hatóságok vállalják, hogy apák is igénybe vehetik a gyermekgondozási támogatást, nem csak az anyák, így a neveléssel kapcsolatos teendőket családon belül könnyebben meg lehet osztani. Fejlesztik a gyermekgondozási intézmények hálózatát, és bevezetik, hogy a tőzsdén jegyzett cégek évente közzéteszik: vezető testületeikben hogyan alakulnak a nemek közti arányok.

Ennek megfelelően az argentin költségvetés már az idén kiterjeszti a gyermektámogatási rendszert. Mindemellett az adórendszer is megváltozik úgy, hogy a család második keresőjét – aki eddig nem dolgozott, csak szociális támogatást kapott – ne sújtsa jobban, mint az elsőt. Egyébként is jellemző, hogy az IMF nem

a családi, hanem a személyi jövedelemadó preferálja, ebben lát garanciát arra, hogy a család mindkét keresője azonos ösztönzést érezzen a munkavállalásra. A családi jellegű adórendszerek ugyanis – már ahol összeadódnak a jövedelmek – az eleve kisebb keresetre számító nők jövedelméből vonnak el nagyobb hányadot, miközben ők állás nélkül is számíthatnak anyasági, gyermeknevelési támogatásokra. Az argentin IMF-programban az is újdonság, hogy kimondja: a szociális védőháló nem gyengülhet, az e célt szolgáló támogatások reálértékben nem mérséklődhetnek, a szegénységet a válságkezelés ellenére vissza kell szorítani. Ennek ellenére a program meglehetősen szigorú, a közszolgáltatások után nyújtott ártámogatás megnyírálása például olyan drágulással járt, hogy tízezrek tiltakoztak ellene.

utazhassanak, mert így bátrabban vállalhatnak munkát. Nigériában pedig azt követően javult a nők foglalkoztatása, hogy jogaik bővültek, kiterjednek a számlanyitásra és a szerződés kötésre is.

Az egyes országoknak címzett ajánlásokban már eddig is gyakran felbukkant, hogy a férfiakéval egyenlő esélyt kell adni a nőknek a tanulásra, a képzésre, a hozzáférésre az egészségügyi ellátáshoz; ehhez szükség van a gyermekgondozó hálózatok szélesítésére, a férfiak erőteljesebb részvételére a gyermeknevelésben, illetve rugalmasabb munkaidőre. Külön vizsgálat tárgya, hogy milyen arányban kapcsolódnak be a nők a cégvezetésbe, a közpolitikába, a kormányzásba. Magyarországon e téren szégyenletesen rosszul áll. A Társadalmi Riport 2018 című tanulmánykötetének egyik szerzőpárosa, Simonovits Bori és Szeitl Blanka szerint 1990 és 2018 között „a teljes kormányzati elit nagyjából 10 százaléka volt nő”. A típusvizsgálatok mellett az IMF gendertanulmányainak új vonása, hogy az elemzők a jövőbe is igyekeznek bepillantani. E szerint a vizsgált 30 országban a következő húsz évben 26 millió nő veszítheti el az állását a robotizáció és az automatizálás következtében, ők jóval nagyobb arányban lesznek veszélyeztetettek, mint a férfiak, például

azért, mert kevesebben dolgoznak mérnöki, informatikai vagy kommunikációs munkakörben.

Az Európai Unió csak a napokban hirdette meg, hogy konzultációt indít arról, milyen uniós szabályokkal lehetne elérni a nők és férfiak egyenlő bérezését, ám a nagy IMF-genderteszten a magyar kormány már az elsők között, 2015-ben átesett. Az akkori elemzés megállapítja, hogy „a magyar nők képzettebbek, mint a férfiak, s bár nem éri őket jogi diszkrimináció, hátrányuk a politikában és a munkahelyen is számottevő”. Például nagyobb arányban szereznek diplomát, ennek ellenére mind a foglalkoztatásban és a bérezés-

nagyon erősek a hagyományos nézetek a nemi szerepekről

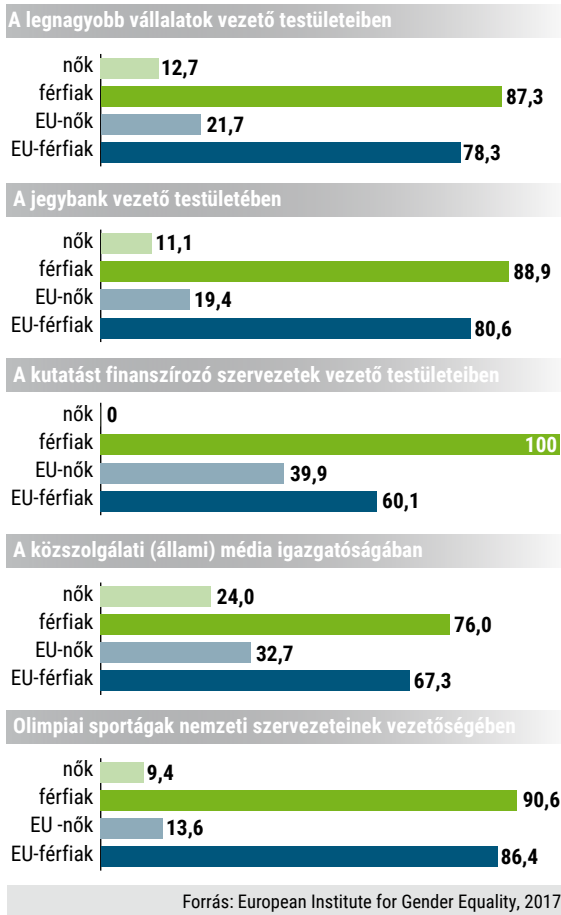
ben, mind a gazdasági és politikai döntéshozó testületekben a férfiak mögé szorulnak. A szokásos, számszerűsíthető adatokon felül az elemzés megállapítja: Magyarországon máig nagyon erősek a hagyományos nézetek a nemi szerepekről. A nők helye a családban van, „a 15 évnél fiatalabb gyermeket nevelő magyar szülők több mint felének fel kell készülnie, hogy a család kedvéért lemondjon a fizetett állásról”. A munkamegosztásra pedig jellemző, hogy a nők kétszer annyi ingyenes, otthoni munkát végeznek, mint a férfiak. Ez a szerep távol tartja őket a munkapiactól.

A felnőttkori megélhetés bizonytalanságára utal, hogy miközben a tanuló fiúk fele tudományos, műszaki, mérnöki vagy matematikai pályát választ, a leányoknak csupán az ötöde teszi ezt – összegzi az IMF. Ez a különbség az újabb kutatások szerint a jövőben a technológiai váltás a nőket nagyobb arányban itéli állásvesztésre. Mivel pedig a bérezési hátrányok miatt a nők kevésbé járulnak hozzá a családi kasszához, gyengébb a szavuk, rendszerint ők a családi alkuk vesztesei, ebből következően a háztartások kevesebbet költenek „a humántőke felhalmozására”, például tudásra, egészségmegőrzésre. Az IMF összegzőképpen a társszervezet

■ A férfiak és a nők keresete közti rés Magyarországon (a teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó bére alapján, százalék)



■ A férfiak és a nők részvétele egyes csúcspozíciókban Magyarországon és az EU-átlag



OECD-t idézi: ha a nők foglalkoztatása 2030-ra eléri a férfiakét, akkor az egy főre jutó jövedelem a GDP 0,6 százalékaival emelkedne.

Az elmúlt három esztendőben a kormány az IMF több ajánlását megfogadta – bár sajátos értelmezésben. Megkönnyítette például, hogy a szülők mielőbb visszatérhessenek a munkapiacra: a gyermek fél-éves kora után a gyermekgondozási díj és a gyermekgondozást segítő ellátás mellett időkorlátozás nélkül dolgozhatnak. A felsőfokú oktatás hallgatói pedig gyed és gyes mellett is folytathatják tanulmányaikat, a diplomás gyed az alapképzésben január 1-jétől 104 300 forintra, mesterképzésben 136 500 forintra nőtt. Bővíti a bölcsődei-óvodai hálózatot is a kormány, bár csak feleolyan tempóban, mint ígérte; a 2018-ra beharangozott 60 ezer új férőhelyet nem sikerült megközelítenie. Mindazonáltal családtámogatási modellje továbbra is diszkriminatív, nem a rászorultak megsegítésére koncentrál. Ellenkezőleg, a tehetősebb családokra fókuszál. A két véglet: a gyed felső határa a minimálbér emelését követve az idén már eléri a 208 ezer forintot, ugyanakkor a gyes összege tíz éve nem változott, hiszen azt az öregségi nyugdíj-minimumhoz kötik, és le is vonnak belőle; nettó összege 25 650 forint.

Mivel a gyedhez társadalombiztosítási jogviszonyt kell igazolni, ez a rendszer a legszegényebb, tartósan állástalan szülőket a 2008 óta változatlan gyorsra ítéli. Voltaképp

pen szegénységben hagyja őket is, a gyermekeiket is. Ez „perverz” összhangban van a családi pótlék szintén 2008 óta tartó befagyásával, miközben a gyermekek után járó adókedvezmény – amelyet teljes egészében csak a magasabb jövedelmű, kétkeresős családok vehetnek igénybe – folyamatosan bővül.

A nemek közti munkamegosztásra visszatérve, az IMF egyenlősítő szorgalmazó ajánlása óta több magyar édesapa ment gyedre, mint korábban, az ő számuk 2017-ben elérte az igénylők 8 százalékát. Vagyis ez még mindig inkább kivételes választás. A nők foglalkoztatási rátája folyamatosan nő ugyan – amivel szüntelenül büszkélkedik is a kormány –, de a férfiaké még erőteljesebben emelkedik, vagyis százalékpontban még távolodott is a kettő egymástól. A kereseti rés sem szűkült, ellenkezőleg, a teljes munkaidőben foglalkoztatott férfiak és nők bérkülönbsége a 2013–2014-es 15, illetve 13 százalékról két évvel később 17 százalékra kúszott fel (a KSH legutóbbi adata 2016-ra vonatkozik). Meghökentő adalék az átlaghoz, hogy a kereseti rés az észak- és a dél-alföldi régióban a legkisebb, 10 százalék körüli. Vagyis az ottani alacsony keresetekben kisebbek a különbségek, ami javítja az átlagot. Ellenben Budapesten a legnagyobb a kereseti rés, 20 százalék, a főváros munkaadóinak szegényére.

A kereseti rés fő okait a Simonovits–Seitl-duó a következőkben látja: a női vezetők, vagyis a magasabb bérszínvonalon élők aránya alacsony, a karrierutak megszakadása a nők esetében gyakoribb, ők szenvedik el az oktatási és munkapiaci szegregációt, továbbá mérsékeltebb bérigénnyel lépnek fel munkaadóikkal szemben. Ám ennél is fontosabb, hogy az IMF vizsgálata óta, annak sugalmazása ellenére a kormány a hagyományos nemi szerepek elmélyítésén ügyködik. Miközben a foglalkoztatási kényszer szempontoknak engedve ösztönzi, hogy a nők minél nagyobb arányban vállaljanak munkát, a demográfiai helyzetben a tradicionális családmodell propagálásával, a békebeli nemi szerepek újráfényezésével óhajt javítani. Pedig a kettő között túl nagy a szakadék. Ezt a politikát a kormány a legszegényebbek elhanyagolásával kombinálja, ami eleve kétségessé teszi a kívánt demográfiai fordulat sikerét. A „gender” kirekesztésével pedig még az ellenvélemény lehetőségét is a minimumra szorította vissza. Jöjjön az akár az IMF-től, akár annak vezérigazgatójától. ■

■ A foglalkoztatott férfiak és nők száma, illetve foglalkoztatási rátája Magyarországon

